ANUL III, Vol. V, Nr. 6 1 IUNIE 1942

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură şi critică

Director: GH. A. CUZA

SUMAR

IAŞI

ANUL III, VOL. V, Nr. 6 1 IUNIE 1942

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ŞI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

POLITICA RELIGIOASĂ A AXEI

Războiul, în cea mai cumplită a lui înfăţişare, a cuprins, în aspra-i încleştare de foc şi sânge, întreaga omenire. Din conflictul limitat a câtorva naţiuni pentru chestiuni locale, economice sau teritoriale, el a devenit uriaşa conflagraţie de astăzi.

Lumea e împărţită astăzi în două mari tabere, tranşant distincte între ele. De o parte, tabăra ţărilor imperialiste, care, stăpânind cele mai multe bogăţii materiale ale globului, şi odată cu ele şi cele mai multe dintre popoare şi mai întinse teritorii, caută să menţină vechea stare de lucruri, aşa zisul „echilibru de forţe"; iar pe de altă parte, lumea statelor naţionaliste, care luptă pentru o nouă ordine, întemeiată pe organica şi libera desvoltare a naţiunilor, conform constituţiei şi afinităţilor lor rasiale, a capacităţii lor de muncă şi creaţie spirituală, în spaţiile lor fireşti de desvoltare şi afirmare.

De o parte stau statele anglo-slavo-americane, cu vastele lor imperii coloniale, care ţin sub stăpânire şi teroare aproape trei părţi din populaţia albă sau de culoare a lumii, iar de alta statele europene germano-latine, constituind ceea ce s'a denumit Axa: Berlin-Roma. Acaparatoare de naţiuni, bunuri şi teritorii, cu interese intercontinentale şi fără distincţii rasiale, naţionale sau confesionale, statele imperialiste luptă în numele democraţiei mondiale, distrugătoare şi nivelatoare de orice graniţi naţionale şi confesionale, contra statelor naţionaliste şi totalitare, pentru care unitatea şi afinitatea de rasă, ca şi comunitatea de credinţă sunt principii de bază.

Este dela sine înţeles că în această uriaşă conflagraţie universală, cu o atât de netă diviziune spirituală, între cele două tabere, locul *României naţionaliste şi creştine* nu putea să fie decât alături de puterile Axei. Ţară latină, aruncată de sorţii istoriei în mersul de invaziune şi expansiune a masei slave, victimă a permanentei agresiuni imperialiste exercitată, când de defuncta Austro-Ungarie, când de monstruoasa Rusie, încălcată brutal şi despoiată de o parte din teritorii chiar în cursul acestui război de aceeaşi mereu neostoită şi în veci nesăturată Rusie, pradă ea însăşi păgânismului şi barbariei, — România nu putea să se alăture decât acelei tabere cu care ea se găsea în perfecta concordanţă a intereselor ei vitale, prezente şi viitoare. Deci puterilor Axei.

Satisface însă această alăturare toate cerinţele vitale ale naţiei noastre? Suntem noi în deplin acord atât cu interesele cât şi cu ideologia proclamată şi urmărită de Italia şi de Germania, şi în special de aceasta din urmă, care, sub atâtea raporturi, deţine rolul precumpănitor în destinele luptei ce se duce, şi deci şi în privinţa soartei ce ni se va impune, în urma biruinţii comune? Iată atâtea întrebări formulate de pe pragul acestui mare război, care, abia acum, îşi desemnează vastele-i proporţii şi hotărîtoarele urmări pentru soarta omenirii de mâne.

Practic, noi am şi răspuns acestor întrebări, pecetluind cu sângele luptei comune deplina noastră adeziune la ideologia Axei. Teoretic însă, problema rămâne deschisă. Sunt anumite laturi rămase încă nerezolvite şi care fac ca aderarea noastră să-şi aibă inaderenţele şi poate şi rezervele ei. Nu e vorba aici de interesele economice, care oricât de hotărîtoare, îşi au sau îşi vor găsi deplina lor satisfacere în cadrele Axei. Şi nu e vorba nici de chestiunile naţionale şi teritoriale, care, deşi dificile încă, îşi au posibilitatea şi sorţii unei soluţionări definitive şi echitabile. După cum nu poate fi vorba nici de afinităţile culturale, care nu vedem întrucât s'ar găsi mai satisfăcute în ambianţa anglo-saxonă sau cea *slavo-sovietică*, decât în acea a culturii germane sau latine. In toate aceste domenii lucrurile sunt clare şi se pot clarifica încă.

Este totuşi un domeniu în care lucrurile sunt mai puţin limpezi, şi unde ideologia Axei pare a nu se acorda întru totul

cu cea a spiritualității române. Acest domeniu e cel al problemei religioase. Ortodoxia noastră nu-și găsește puncte de contact și de acoperire cu concepțiile religioase ale celor doi parteneri ai Axei. După părerea unora, nici Italia fascistă, nici Germania național-socialistă, nu oferă perspective îmbucurătoare pentru creștinătatea noastră și mai ales, pentru ortodoxia noastră. Biruința Axei înseamnă, în primul rând, biruința Germaniei național-socialiste. Ori, această biruință ar fi tot așa de fatală religiei creștine, cum ar fi și o biruință a Rusiei comuniste, deoarece Germania național-socialistă este tot așa de anticreștină, dacă nu și mai anticreștină, decât Rusia comunistă. Lucrul acesta l-au proclamat și afișat recent în auzul lumii, atât primul ministru al Angliei, cât și președintele Statelor-Unite ale Americii, care, chiar în momentul când încheiau alianța lor militară cu Rusia comunistă și atee, denunțau lumii „planurile Germaniei hitleriste de a descreștina lumea în cazul unei biruinți a puterilor Axei".

Cu toată monstruoasa contradicție în care se situau noii aliați ai Rusiei, erijați în protectori ai creștinătății, această manevră, de o atât de grosolană factură, n'a rămas fără efect pentru unele cercuri creștine ale Europei. Abila Anglie, care la adăpostul Evangheliei a cucerit și domină piețile lumii, a încercat încă odată perfidul ei joc, căutând să folosească pentru scopurile-i imperialiste sensibilitatea religioasă a Europei creștine. Inventând și denunțând lumii presupusele planuri anticreștine ale Germaniei național-socialiste, Anglia a avut grija să prezinte alianța sa cu Rusia bolșevică drept garanția unei schimbări de atitudine în politica religioasă a Rusiei, având chiar aerul de a prezenta pe dictatorii Moscovei drept matadori ai crucii și apărători ai creștinătății în fața pericolului ce l-ar prezenta victoria Axei. Prin propaganda lor vicleană, democrațiile anglo-americane țineau să ruineze în special, bazele ideologice ale marei cruciade din Răsărit, care unia în același efort comun, peste răni proaspete încă, și litigii nerezolvate, pe foștii adversari ai Axei, cu popoarele prietene ei, pornind în aceeași luptă salvatoare contra primejdiei bolșevice.

Această manevră viza, mai ales, popoarele din Sud-Estul Europei, unde afinități de rasă și vechi visuri panslaviste, puteau fi din nou reînviate și regizate în profitul dominației anglo-

saxone. Seducția vechei Rusii pravoslavnice, întunecată de apostasia satanică a Moscovei iudaizate, era reînviată sub perspectiva unei Rusii reîncreștinate de dragul Angliei și Americii, recentele ei aliate.

E de observat că procesul acesta a fost de multă vreme prevăzut și pregătit de Anglia. Știind că sub raportul înarmărilor va rămâne mereu descoperită, a căutat să-și câștige aliațe și simpatii prin o foarte ingenioasă propagandă religioasă. Sub masca diferitelor congrese și mișcări de apropiere a popoarelor prin biserică, cum a fost, în parte, acea „Alianță mondială de înfrățire a popoarelor prin biserică" și, mai precis, „Mișcarea ecumenică pentru un creștinism practic", căreia i s'a anexat și un program permanent de Studii și Documentări în acel „Sfat ecumenic pentru creștinismul practic" dela Geneva, și din care mișcare au rezultat congresele dela Lausanne din 1927, și cel din Oxford din 1937, Anglia a urmărit cu perseverență impunerea propriei ei dominații și a propriilor ei interese în spiritualitatea creștină a Europei. Ideia călăuzitoare, după cât se vede, a fost crearea unei „Ligi a bisericilor", asemănătoare „Ligii Națiunilor", cu sediul în aceeași Genevă, și pusă sub aceeași egidă a finanțelor și scopurilor anglo-saxone, care deținea comanda birourilor Ligii creștine, chiar când membrii componenți erau de altă confesiune decât cea anglicană, baptistă sau metodistă, cărora le aparțineau inițiatorii și patronii acestor mișcări de dubioasă ecuminicitate creștină. Ideea, care animase la început asemenea mișcări, era apărarea bisericii față de regimul anticreștin dela Moscova, care după brutala descreștinare a Rusiei, țintea la minarea spiritualității creștine a Europei, prin bolșevizarea ei politică. In curând însă, ținta de atac a acestor mișcări și congrese creștine n'a mai fost Rusia comunistă, ci Germania național-socialistă, prezentată drept „marea primejdie pentru pacea lumii și viitorul bisericii". Semnificativ e faptul că până și teologii ruși, aflați în refugiu, și care fuseseră utilizați în lupta contra bolșevismului, au fost antrenați în noua schimbare de directivă. Caracteristic e cazul lui Nicolai Berdiaeff, care, după ce-și făcuse din denunțarea primejdiei comuniste față de Europa creștină ținta întregii sale activități publicistice, declară, într'una din scrierile sale mai noi, că între mișcarea comunistă, brutală ca metodă de lucru, grosolană ca

motivare teoretică și deja epuizată prin luptele duse și eșecurile încercate, și mișcarea național-socialistă, mai abil susținută și în plină ascensiune, primejdia e din partea acesteia din urmă, și contra ei trebue dusă, în consecință, lupta de apărare a creștinătății.

Părerea aceasta e împărtășită, în parte, și de catolicism care, deși a refuzat participarea la mișcarea creștinismului practic, inițiată și patronată de protestantismul anglo-american, a dus și duce și el, pe cont propriu, aceeași luptă contra național-socialismului german, socotindu-l mai primejdios, decât chiar comunismul moscovit. Deși, în această atitudine a ei, și cu toate violentele înfruntări dintre catolicii germani și conducătorii național-socialismului, biserica catolică nu a împins lucrurile atât de departe, încât să facă public cauză comună cu potentații Moscovei iudeo-păgâne, așa cum au făcut prelații anglo-americani. Vaticanul a refuzat chiar, cu toate insistențele ce s'au pus pe lângă el, să recunoască pe anglo-americani drept apărători ai creștinătății, odată ce arhiepiscopul Londrei recunoscuse acest privilegiu conducătorilor Moscovei.

Biserica ortodoxă a Răsăritului a rămas în afara acestor competițiuni și conflicte, deși, fiind cea mai grav amenințată de apostasia rusă, ea era cea mai interesată în biruința cruciadei pornită de puterile naționaliste pe frontul Răsăritului. Se fac însă sforțări ca și ea să fie antrenată în această atitudine de ostilitate față de Axă. Pentru ajungerea scopului lor, detractorii Axei au căutat să acrediteze și printre Ortodoxi părerea, că național-socialismul este adversarul creștinismului și că o biruință a sa n'ar fi decât în defavoarea creștinismului și deci și a Ortodoxismului. Interesele acestuia ar fi mai bine apărate și garantate, dacă biruința ar fi de partea Angliei și a.... Rusiei Sovietice.

In sprijinul afirmațiilor lor, adversarii Axei vorbesc mereu de *neopăgânismul german*, ca și de atitudinea categorică anticreștină a celor mai mulți dintre conducătorii național-socialismului. Se invocă astfel părerile referitoare la creștinism ale unui Alfred Rosenberg, Herman Goering, Vilhelm Hauer, Hans Guenther, Contele von Rewentlow și ale lui Adolf Hitler însuși, care, toți ar fi ostili creștinismului, pe care vor să-l scoată din viața spirituală a Germaniei și, în cazul unei victorii a Axei, din viața spirituală a noii Europe.

Că o parte dintre gânditorii şi conducătorii Germaniei noi nutresc păreri defavorabile creştinismului e un fapt, care nu poate fi contestat. Dar aici trebue făcută o disjungere, esenţială în cauză: Nu toţi aceşti cugetători, prezentaţi ca ostili creştinismului, fac parte din mişcarea naţional-socialistă; cei mai mulţi şi cei mai violenţi în stil şi cugetare, sunt străini mişcării naţional-socialiste. Mai mult încă, unii dintre ei, cum sunt Vilhelm Hauer şi contele Rowentlow au fost îndepărtaţi de către Adolf Hitler din fruntea organizaţiilor ce le conduceau, tocmai din cauza atitudinii lor faţă de creştinism. Iar în ce priveşte pe făuritorii şi fruntaşii naţional-socialismului, interesează, în primul rând, părerile lui Adolf Hitler, singurele hotăritoare în cauză. Părerile celorlalţi, ori de câtă autoritate s'ar bucura ele în sânul mişcării, sunt şi rămân simple... păreri, care nu angajează, nici practic, nici teoretic mişcarea; şi nici constituţia de astăzi sau de mâne, a noii Germanii. Cazul e caracteristic pentru *Alfred Rosenberg* care, cu toată autoritatea de care se bucură ca teoretician în sânul mişcării naţional-socialiste, ţine să declare — după cum vom vedea mai jos, — că părerile sale în materie de credinţă sunt simple păreri *personale*. Pentru mişcare contează în primul rând atitudinea şi convingerile Führerului Adolf Hitler. Este însă Adolf Hitler ostil creştinismului, pe care vrea să-l excludă din spiritualitatea noii Germanii şi din cea a Europei viitoare? Adversarii Axei pretind că anticreştinismul Führerului german este un adevărat curent nu numai pentru dânşii, dar chiar pentru admiratorii şi prietenii Germaniei noi. Ne găsim astfel în faţa unei totale mistificări a adevărului. Căci lucrurile stau cu totul altfel. Adolf Hitler nu este, nici prin convingerile sale, nici prin actele sale de guvernământ, un adversar al creştinismului. E drept că în „Mein Kampf", ia atitudine categorică contra *politicianismului catolicismului german*, care, constituit în partid politic — faimosul „Partid al Centrului" — a dominat zeci de ani la rând, viaţa politică a Germaniei, în ultimul timp opunându-se, sub toate formele şi cu toate forţele, triumfului naţional-socialist. Contra acestei atitudini politice a Bisericii catolice germane a fost şi este îndreptată toată ostilitatea conducătorului Germaniei de astăzi. Dar în acea luptă el nu e singurul. Şi nici nu e primul om politic al Germaniei, care s'o fi deschis. Lupta datează mai de mult, şi a fost purceasă de către

marele Bismark, care a şi declanşat acel război pentru eliberarea Germaniei de imixtiunile politice ale Romei catolice în afacerile interne ale Germaniei. E acea mişcare de eliberare, „Die Los von Rom Bewegung" căruia Hitler îi dedică atâtea pagini de incisivă polemică în „Mein Kampf". Deci tendinţa nu este nicio creaţie specific naţional-socialistă şi nici nu implică în sine o atitudine anticreştină. Nici măcar una anticatolică. Dovadă că cu toată lupta contra ultramontanismului — denumire sub care se înţelege, în Germania, politica dirijată de Vatican — biserica catolică a continuat să aibă o situaţie privilegiată în Germania, unde ea a realizat cunoscutele-i progrese, în toate domeniile. Lupta lui Adolf Hitler contra politicii catolice nu înseamnă însă câtuşi de puţin ostilitate contra creştinismului, pe care el îl doreşte, îl vrea, îl cere cât mai viu şi mai prezent la baza noii spiritualităţi germane. *„Omul politic, care s'ar gândi să ruineze credinţa religioasă a poporului său, ştiind că nu poate să pună altceva în loc, e nu numai un iresponsabil, dar un nebun"*, zice Adolf Hitler. Conducătorii de state nu trebue să se amestece în credinţa obştiei naţionale şi nici să o utilizeze pentru scopurile lor politice. In cazul acesta omul politic cedează locul reformatorului religios, care are o sarcină cu mult mai grea decât acea a reformatorului politic. Pentru cârmuitorul laic adevărurile religioase ale poporului trăesc înafara preocupărilor sale şi trebue să rămână ca atare. Iată un pasagiu caracteristic şi categoric în această privinţă din „Mein Kampf": *Conducătorului politic trebue să-i rămână intangibile învăţăturile şi convingerile religioase ale poporului său, altfel el încetează de a mai fi om politic şi devine reformator, dacă bineînţeles are ştofă pentru aceasta. Orice altă atitudine ar duce, mai ales în Germania, la catastrofă"* (Mein Kampf, ed. 1936 p. 127, cap. „Die Los von Rom Bewegung"). Deci abţinerea dela orice manifestare *pro* sau *contra* a convingerilor religioase a poporului — este prima datorie a omului politic. Ceea ce nu înseamnă *nici* ostilitate şi nici desinteresare faţă de religie, cum vor să insinueze anumiţi politicieni şi conducători de state, care au făcut din religia creştină instrumentul ambiţiilor şi calculelor lor politice. In concepţia Führerului, religia creştină este chemată să dea ţării sale acea înaltă spiritualitate pe care numai ea o poate da. Evident că

aceste convingeri sunt în totală contradicție cu afirmațiile puse în circulație, după care Adolf Hitler ar intenționa să excludă creștinismul din viața noului Reich, înlocuind-o cu vechea religie germanică păgână, mai proprie spiritului războinic, dominației și purității rasei germanice. O astfel de intenție este însă cu totul străină Führerului, ca și concepției național-socialiste în genere. Evident, astfel de păreri există în Germania. Dar ele aparțin altor cercuri, străine de național-socialism. Anume așa zisei mișcări: „Deutsche Glaubens Bewegung" de sub conducerea profesorului *Wilhelm Hauer*, mișcare în care s'au contopit o întreagă serie de alte curente politice și eclesiastice, care toate urmăresc crearea unei noi religii germanice bazată exclusiv pe ideea de rasă. Acestei mișcări îi aparțin, în afară de Vilhelm Hauer, filosoful *Ernest Bergmann*, etnologul *Hans Guenther*, germanistul *Hermann Wirt*, ca și contele de *Rowentlow* și mareșalul *Ludendorf*, — cei doi din urmă fiind și *singurii* partizani ai reînvierii vechiului wotanism, devenit religie a noii Germanii. Dar aceste curente, anterioare unele, și străine altele național-socialismului, au fost categoric respinse de acesta, iar inițiatorii lor: Wilhelm Hauer și Contele de Rowentlow, siliți — precum am spus — să se demită din fruntea mișcării oficiale a regenerării germanice.

Se invoacă însă atitudinea lui Alfred Rosenberg, teoretician de marcă a național-socialismului și care se apropie în multe privințe de cea a protagoniștilor din „Mișcarea credinții Germane" (Deutsche Glaubens-Bewegung). Nu e aceasta o dovadă că, în spiritul ei, mișcarea național-socialistă este și ea anticreștină? Adevărul e că și aicea se exagerează. E drept că Alfred Rosenberg întreprinde în lucrarea sa „Mythus der XX-ten Iahrhunderts" o foarte incisivă și—adăugăm noi—în atâtea privinți excesivă și nedreaptă critică, contra creștinismului, sub forma-i romano-catolică. Îl acuză Roma că a corupt creștinismul, iudaizându-l și internaționalizându-l, și afirmă că vechea religie a zeilor germanici era mai conformă cu spiritul de libertate, onoare și puritate a rasei decât a fost creștinismul, din care Roma a făcut un permanent mijloc de înfrânare și umilire a mândriei și geniului creator germanic. Dar Alfred Rosenberg are grija să adauge că acestea sunt „păreri personale ale sale", care nu angajează mișcarea național-socialistă, și numai „răi

voitori interesaţi ii atribue intenţia de a reinvia în Germania cultul păgân a lui Wotan". „Făcând atari afirmaţii neroade, adversarii mei perd din vedere — zice autorul „Mitului veacului al XX-lea" în prefaţa celei de a treia ediţie a lucrării sale,—că eu prezint wotanismul ca o formă de religie moartă, şi nu ca religie ideală a naţiunilor germanice de astăzi". Această religie vie este şi rămâne şi după Alfred Rosenberg tot creştinismul, dar acesta trebue purificat de toate elementele străine anticreştine, pe care i le-au adaus paulinismul şi augustinismul, ca şi toată dogmatica iudaizantă şi politicizantă a Romei papale.

Readucerea creştinismului la formele lui pure şi adaptarea lui la geniul germanic a fost şi sensul reformei încercate de Martin Luther. Luther a făcut însă drumul numai pe jumătate, întrucât el s'a lăsat prins şi dominat de dogmatica paulinică, străină creştinismului, după părerea lui Rosenberg. Drumul remanierii şi readaptării creştinismului trebue luat dela capăt şi început dela marii mistici germani, în special dela genialul *Meister Ekhart*, pe urmele şi în spiritul căruia s'ar putea reface creştinismul germanic. Din spiritul aristocratic, subtil şi fecund al acestui geniu religios, profund creştin şi profund german, au răsărit marii mistici germanici de mai târziu, un Suzo şi Thauler, un Rouysbrok şi Grotes, un Boehme şi Silezius. Dar, continuă Alfred Rosenberg, ei au fost condamnaţi de Roma papală, ca şi Meister Eckhart însuşi, deşi din acest spirit al lor a răsărit toată splendoarea culturii germane de mai târziu, şi „Oratoriile" lui Sebastian Back şi „Faust"-ul lui Goete, şi „Simfoniile" lui Beethowen şi „Critica" lui Immanuel Kant. Spiritul nivelator şi uniformizant al Romei s'a opus întotdeauna spiritului de libertate şi originalitate a creştinismului germanic şi de aici acel permanent proces între Germania creştină şi Roma papală, între spiritul creator şi profund a lui Eckhart şi între cel sistematizator şi uniformizator al lui D'Aquino. Creştinismul germanic trebue să-şi urmeze propriile lui destine, conclude Alfred Rosenberg, pentru a da *noului tip uman*, pe care-l făureşte Germania de astăzi, *noul mit religios* de care acesta are nevoie.

Iată teza generală urmărită de Alfred Rosenberg în „Mythus des XX-ten Iahrhuderts". „Noul mit", adică noua religie cerută de Germania renăscută de astăzi, este tot religia creştină, pe care, atât Alfred Rosenberg, cât şi Adolf Hitler, o cer cât mai

strâns legată de spiritualitatea noului Reich german. Deci nici o urmă despre vreun „neopăgânism germanic" sau anticreştinism programatic, pe care l-ar urmări, fie Adolf Hitler, fie Alfred Rosenberg.

E evident însă că în tendinţa de remaniere şi adaptare a creştinismului evanghelic la cerinţele noului spirit germanic, Alfred Rosenberg a mers prea departe. Nu intrăm aici în chestiuni de detaliu, asupra felului cum el îşi documentează părerile, fie faţă de tezele fundamentale ale creştinismului, fie faţă de puritatea şi privilegiile rasei. Reţinem doar faptul că acerba sa critică are în vedere mai mult catolicismul decât creştinismul, şi din acesta mai mult politicianismul Romei papale decât esenţa doctrinară a bisericii apusene. Sub acest raport, criticile gânditorilor naţional-socialişti, cât şi ale Führerului Germaniei, sunt extrem de severe. Sunt ele şi îndreptăţite? Fără a emite aprecieri subiective vom expune o parte din aceste critici aduse catolicismului şi în parte şi protestantismului, spre a ne explica starea de tensiune în care se găseşte astăzi creştinismul din Germania.

In primul rând, în ce priveşte catolicismul, i se impută faptul că părăsindu-şi rosturile sale strict spirituale, s'a amestecat în luptele politice interne ale Germaniei, favorizând curentele ostile unităţii naţionale spre a-şi asigura propria dominaţie politică şi confesională într'o ţară, în care cele 28 milioane de catolici reprezintă o minoritate faţă de cele peste 40 milioane de protestanţi. Pentru a-şi menţine supremaţia, catolicismul n'a ezitat de a pactiza cu social-democraţii germani, opunându-se, alături de aceştia, curentelor care luptau pentru realizarea unităţii politice a poporului. Această atitudine a bisericii catolice a fost cu mult mai dureros simţită în Germania de după războiul mondial, când regimul social-democrat, sprijinit de centrul catolic, contribuise să adâncească şi mai mult marasmul în care se zbătea statul învins şi dominat de puterile aliate. Pactizarea cu social-democratismul, însemna şi pactizarea cu internaţionalismul iudaic. Politica practicată de biserica catolică îşi găsea astfel un aliat în subminarea noii Germanii, care-şi făcuse din eliminarea iudaismului de pe terenul politic şi spiritual, punctul central al luptei sale de purificare şi redresare. Această pactizare cu iudaismul la adăpostul Evangheliei este acuzaţia cea mai gravă şi cea mai perzistentă dintre toate cri-

ticile care s'au adus catolicismului din Germania. Indispoziția pe această temă a fost și este acolo atât de adâncă, încât chiar intervenția, cumpănită și în strictele limite ale doctrinei creștine, a cardinalului *Faulhaber* n'a putut să dea câștig de cauză bisericii catolice. Se impută de asemenea clerului catolic refuzul de a se conforma noilor măsuri și orientări ale statului, referitoare la educația tineretului. Rolul bisericii trebue să se mărginească numai la educația strict religioasă a tineretului, educația fizică, profesională, politică sau socială trebuind să revină în întregime statului, peste care nu se poate suprapune nicio altă autoritate sau entitate. Nici chiar cea a bisericii catolice, a cărui centru de greutate cade dincolo de granițele statale. În această privință sunt caracteristice cuvintele Ministrului Educației Naționale, Dr. Rust, care, adresându-se clericilor catolici le spune: „Vrem pacea în biserică; o pace bazată însă pe egalitate de drepturi; vouă, bisericile; nouă, terenurile de sport și defilările".

Dar imputări, se aduc, în aceeași măsură, și protestantismului. Căci și cu această biserică, național-socialismul se găsește în raporturi încordate, deși, în protestantism, conducătorii noii Germanii au văzut religia națională a germanismului și lui i-au cerut acea *superioară unitate sufletească* de care are nevoe cel de al treilea Reich. În loc de a răspunde acestei firești cerinți a statului, biserica protestantă — și așa destul de fărâmițată în cele 29 de fracțiuni pe care le numără — s'a împărțit în alte două tabere: una, supralicitând adeziunea sa la noua formă a statului, preconizând o biserică națională — așa numita „*Volkskirche*", subordonată întru totul principiilor rasiste, până la diformarea dogmaticei creștine; și alta, „*Notbund*"-ul, care, recunoscând legitimitatea cerinței Statului pentru o colaborare cu biserica, refuză totuși acceptarea ori căror altor principii decât cele ale bisericii. Respingând colaborarea cu statul, reprezentantul cel mai de marcă al acestui curent, teologul Karl Barth, scrie: „Misiunea bisericii este de a propăvădui cuvântul sfânt și nu de a ajuta poporul german la îndeplinirea vreunei misiuni care ar fi alta decât apelul lui Hristos către Hristos. Biserica nu trebue să se așeze în slujba oamenilor și în consecință nici în cea a poporului german, ea nefiind slujitoare decât a cuvântului divin. Biserica crede în instituția divină a statului, dar în acesta

ea nu vede decât un reprezentant al ordinei publice. Ea nu crede însă într'un stat particular, în consecinţă nici în statul german: în nicio formă de stat definit şi nici în statul naţional-socialist". Prin acest total refuz de a colabora în o formă oarecare cu statul naţional-socialist a protestantismului, apelul Führerului pentru unirea între ele a diferitelor fracţiuni din biserica protestantă germană a rămas fără ecou. Ba dimpotrivă, vechile disensiuni s'au agravat şi mai mult. Şi aceasta, trebue să o recunoaştem, nu din vina Führerului sau a statului, care n'a cerut ca biserica să-şi trădeze doctrina în colaborarea ei cu statul, ci din vina bisericii însăşi. E un fapt recunoscut deschis de acelaşi Karl Barth, care declară: „N'a existat niciodată vreo presiune exterioară asupra bisericii germane, ca ea să-şi modifice doctrina. Nu statul, ci biserica a provocat noile formule care susţin că biserica trebue să se aşeze în slujba statului şi în contra propriei sale doctrine. Biserica şi-a fost deci infidelă sie-şi". (Cit. după Radu Cernea: „Neopăgânismul în Germania" pag. 16).

Conflictul dintre aceste două direcţii din biserica protestantă a ajuns atât de departe, încât pentru înlăturarea lui a trebuit să intervină statul, ameninţând cu suprimarea subvenţiilor, dacă nu se curmă certurile. Neputinţa protestantismului de a-şi găsi o unitate de directivă în raporturile lui fireşti cu statul, l-a făcut pe Adolf Hitler să adopte cunoscuta-i atitudine de total neamestec în problemele religioase ale poporului său, deşi dorinţa lui cea mai vie fusese să dea naţiunii germane: un popor, un imperiu şi o biserică. Deci, nici într'un caz nu s'a dorit din partea Führerului un stat fără biserică; ci, cel mult, o singură biserică în acelaşi stat. Dorinţă care nu are nimic anticreştin în ea.

Refuzând întrebuinţarea oricărei violenţe din partea statului pentru realizarea acestei juste dorinţi, conducătorul Germaniei naţional-socialiste n'a eliminat biserica din preocupările sale oficiale. Führerul Adolf Hitler a continuat să dea bisericilor creştine din ţară tot sprijinul material necesar ca şi toată libertatea pentru a-şi îndeplini înalta lor misiune spirituală. Şi dacă a intervenit totuşi în conflictele iscate între cele două confesiuni, ca şi între certurile ivite în biserica protestantă, a făcut-o în interesul bisericii. „In dorinţa de a conserva poporului german co-

morile spirituale ale celor două confesiuni ale sale — zice Führerul-Cancelar; într'unul din discursurile sale — a trebuit să consolidez bisericile, căutând să suprim conflictele". Căci din această luptă dintre confesiuni nu va avea de câștigat decât tot acelaşi permanent adversar al creştinismului — evreul. „In timp ce catolicii şi protestanţii o duc într'o permanentă hărţuială, duşmanul de moarte al omenirii ariene, ca şi al întregului creştinism — *iudeul*, rânjeşte satisfăcut în pumni", — constată cu amărăciune şi cu atâta tragic adevăr, Adolf Hitler („Mein Kampf" p. 629). De aceea, cu toată încordarea cu Vaticanul, Führerul n'a ezitat să încheie Concordatul din 1933, mult mai favorabil decât cel expirat, cu singura condiţie pusă bisericii catolice de a nu mai interveni în luptele *politice* ale Germaniei. Şi tot din aceeaşi înaltă consideraţie arătată bisericii creştine, el a acordat, atât bisericii catolice, cât şi celei protestante, cele mai largi mijloace materiale de întreţinere pe care le-au avut vreodată în Germania.

Deci nicio urmă de ostilitate faţă de biserica creştină din tot ce a scris, a gândit şi a făptuit Adolf Hitler. Rezerva şi neamestecul său în disputele confesionale ale Germaniei, îşi au o suficientă justificare. Dar rezervă şi neamestec nu înseamnă nici agresivitate şi nici abandon faţă de problema religioasă în sine sau faţă de biserică. Adolf Hitler nu concepe o omenire fără religie şi cu atât mai puţin o Germanie fără creştinism. Şi dacă el n'a putut înfăptui pentru binele celui de al III-lea Reich acea mult dorită unitate de credinţă, pe care o ceruse bisericii ţării sale, „el se socoate fericit totuşi, că poate adăposti, în sânul aceleeaşi mişcări naţional-socialiste, pe cel mai fanatic catolic, alături de cel mai încarnat protestant, fără ca vreunul din ei să fie nevoit a-şi sacrifica ceva din convingerile sale religioase" („Mein Kampf", cap. „Confessionele Zwietracht" p. 632.

Care e poziţia naţional-socialismului german faţă de biserica creştină rezultă cu precizie din acest pasaj — unul, faţă de atâtea altele, de care abundă cartea de mărturisiri şi doctrină a Führerului, care e „Mein Kampf". Această poziţie e cu totul alta decât cea prezentată de adversarii săi nesinceri sau interesaţi; şi, mai ales, cu totul alta decât cea a comunismului, pentru care eliminarea religiei în genere, şi a creştinismului în special, a constituit ţinta de căpetenie în Rusia mai întâi şi apoi într'o

Europă devenită bolşevică. „Libertatea religioasă din Rusia Sovietică" şi „neamestecul statului în conştiinţa religioasă a individului", sub egida aceluiaşi regim, e o simplă poveste, bună pentru propaganda sovieto-anglo-americană, dar nu şi pentru noi, care am cunoscut trista-i realitate, atât în Basarabia, cât şi în Transnistria şi Ucraina, deabia eliberate de armatele germano-române de sub tirania iudeo-comunistă.

Aşa dar, două concepţii fundamental opuse, cel puţin în ceea ce priveşte religia şi pe care numai o propagandă lipsită de orice scrupul le-a putut pune alături, ba, mai mult încă, substitui. Una, cea naţional-socialistă, care cere dela religia creştină maximul de efort, unitate şi colaborare pentru desăvârşirea insului, ridicarea naţiunii şi întărirea statului. Alta, a comunismului, care urmăreşte eliminarea religiei în sine, din om şi din lume, pentru a-şi realiza funesta dorinţă ieşită din ura iudaică şi grefată peste vechiul fond de barbarie asiatică a Rusiei de astăzi, a comunismului ieşit brusc la suprafaţă de sub pojghiţa de spiritualitate creştină, pe care i-o adăugase miia de ani de convieţuire între popoarele bisericii creştine. Intre aceste două lumi nu există atingeri şi nici acomodări. Prezenţa uneia înseamnă negarea celeilalte. Biruinţa uneia, distrugerea alteia. De aceea războiul dintre Germania şi Rusia, adică dintre naţional-socialism şi comunism a luat caracterul unei cruciade, sub semnul lui Hristos deoparte, şi cel al lui Anticrist, de altă parte. Prezenţa Germaniei naţional-socialiste în fruntea acestei cruciade nu e nici întâmplătoare şi nici de circumstanţă, ci expresia reală a ideologiei care-i stă la bază şi care uneşte şi animă toate popoarele aflate sub aceeaşi comandă şi luptând pentru acelaş ideal.

In frontul disciplinei şi creştinismului ne găsim angajaţi şi noi, Românii. Şi angajaţi, cu toată fiinţa noastră şi cu toată existenţa noastră. Ceea ce inseamnă că această luptă stă pe linia marelor noastre destine şi nu contravine nici unuia dintre elementele componente ale fiinţei noastre intime, deci nici Ortodoxiei, care face parte integrantă din chiar substanţa românească. Ori sunt poate în cazul de faţă interesele Ortodoxiei altele, decât cele ale Românismului? Sau, ar fi mai bine servite aceste interese prin o biruinţă a comunismului şi a demo-

craţiilor imperialiste coalizate, decât prin biruinţa statelor naţionaliste şi totalitare ale Axei? Cine ar putea susţine, în chip obiectiv şi onest, o astfel de aberaţe? Singur faptul că războiul Axei se duce şi pentru eliberarea celei mai mari ţări a Ortodoxiei, care a fost Rusia pravoslavnică, de sub teroarea ateismului sovietic, îi creiază un drept de recunoştinţă din partea acestei Ortodoxii. Dar în afară de aceasta, sunt primejduite întrucâtva, macar interesele Ortodoxiei, prin vreo preferinţă oarecare, acordată catolicismului sau protestantismului, în dauna ortodoxismului? Nici aceasta nu s'ar putea spune, cel puţin în ceea ce priveşte partenerul principal al Axei, Germania naţional-socialistă. Din contra, o cercetare mai atentă asupra stărilor de încordare religioasă din Germania ar descoperi faptul interesant, că, privite sub unghiu ortodox, aceste încordări nu numai că-şi pierd din intensitate, dar ele nici nu şi-ar fi luat măcar fiinţă. Căci în Ortodoxie raporturile dintre stat şi biserică sunt altele decât în catolicism şi protestantism; după cum altele sunt în ortodoxism şi raporturile dintre creştinism şi naţionalism. Şi aici stă situaţia specială care revine Ortodoxiei în ideologia religioasă a Axei, ea putând să ofere soluţii împăciuitoare şi fecunde acolo unde celelalte două confesiuni apusene nu văd şi nu generează decât dispute sterile şi conflicte dăunătoare.

Căci în timp ce catolicismul prin universalismul său uniformizant şi internaţionalizant, se consideră suprastatal şi supranaţional, iar protestantismul, prin individualismul său exagerat, se arată asocial, anaţional şi antistatal, ortodoxismul *îşi conjugă* viaţa sa cu cea a neamurilor, ca şi a statelor, ale căror destine le poartă spre împărăţia harică a lui Hristos. Şi pe când catolicismul ţine să se coalizeze peste naţiuni şi independent de ele, ba adesea ori chiar contra lor, cum a fost cazul Husiţilor-Cehi bunăoară, iar protestantismul se desinteresează aproape total de latura naţională în profitul simplei mântuiri personale, ortodoxismul se realizează prin naţiuni şi *numai* prin ele. Astfel că s'ar putea zice că dacă naţiunile sunt pentru catolicism simple *accidente*, iar pentru protestantism simple *incidente*, pentru ortodoxism ele sunt *categorii*, adică forme organice de exprimare şi realizare. De aceea naţiunile care sunt total în Ortodoxie, contează prea puţin pentru protestantism şi încă şi mai puţin pentru catolicism.

Din raporturile față de națiune nasc și cele față de stat. Statele nu sunt, după catolicism, cum nu sunt nici după protestantism, forme exterioare cerute de necesitățile de guvernare ale națiunilor, ci forme independente, cu finalitate proprie, care se pot afirma deasupra națiunilor și adesea contra lor, prin simplul drept de stăpânire a autorității, instituită de voința divină și pusă la dispoziția suveranilor, prin autoritatea papilor, în catolicism, sau fără intervenția acestora, în protestantism.

In ortodoxism însă biserica își îndeplinește interesele sale cu cele ale statelor, privite ca expresie fidelă și reală a națiunilor. De aceea biserica ortodoxă își face din existența și realizările statelor condiția propriilor sale realizări, fără ca aceasta să însemne vreo acomodare sau vreo „îngenunchiere" în fața puterii seculare, cum s'a tot zis, din cercurile catolice, despre „autocefaliile naționale" ale bisericilor ortodoxe. Nu îngenunchiere, ci perfecta consonanță între cele două realități, una a creației și alta a grației, care fac posibile convețuirea și mântuirea oamenilor: națiunea și biserica. De aceea Ortodoxia, mărturisind strânsa-i legătură cu statul și cu națiunea este singura în stare, să fie socotită drept biserica oficială a unui stat, biserica exclusivă a unei națiuni, într'un cuvânt *biserică națională*. In afară de Ortodoxie, termenii de „biserică de stat" sau de „biserică națională" sunt fără sens. Căci nicio altă biserică, în afară de cea ortodoxă, nu ține să-și unească destinele și să-și conjuge interesele cu cele ale națiunilor sau statelor naționale, în mijlocul cărora are a-și îndeplini dumnezeeasca sa misiune. Contrar Ortodoxiei, protestantismul de toate nuanțele, se găsește pulverizat aproape în toate statele și între toate națiunile; iar catolicismul se simte în propriu-i climat mai ales în statele poliетnice, constituite pe contul națiunilor asuprite, cărora li se tăgăduește nu numai dreptul de proprie guvernare, ci și acela de liberă închinare. Nu-i de mirare atunci că Romei catolice i-a convenit de minune statul pestriț al Habsburgilor, pe care l-a sprijinit din toate puterile, și l-a înzestrat cu specială misiune apostolică; după cum unui astfel de stat îi convenea de minune catolicismul, în care el găsea cel mai fidel aliat pentru dominarea și desnaționalizarea popoarelor conlocuitoare. E dela sine înțeles, iarăși, că aceleeași Rome catolice să nu-i fi convenit ideologia statelor naționaliste totalitare, care, afirmând

primatul națiunii în toate domeniile, deci și în cel al vieții religioase, contravenea spiritului uniformizant al bisericii romano-catolice. Cazul Italiei fasciste e cu totul singular, și *unic*, în configurația bisericii și politicii catolice. El nu s'a putut repeta în alte state. De aici conflictul acut care s'a născut între Germania național-socialistă și biserica catolică. *Acest conflict nu s'ar fi ivit însă nici într'un caz cu biserica ortodoxă*, pentru care considerarea și valorificarea ideii naționale face parte din substanța-i doctrinară, iar constituirea de biserici naționale autocefale, în unitatea ei de credință și dragoste, oferă cea mai fericită deslegare a raporturilor interne și externe dintre suveranitatea statelor și autonomia și universalitatea bisericii, făcând să înceteze astfel și orice gravitare a bisericii dincolo de granițele suveranității naționale. Căci ecumenicitatea în Ortodoxie nu înseamnă subordonarea unei biserici autocefale alteia, ci comuniunea între toate aceste biserici prin legătura dragostei și a credinței.

Sub acest raport cred că singură biserica ortodoxă poate oferi Axei soluția cea mai potrivită pentru soluționarea problemelor religioase, care o interesează și din care multe își caută o necesară destindere. Destinderea însă nu se va găsi nicio dată în atmosfera juridicistă care domnește în Roma veche. Dar ea poate fi găsită în Roma nouă, adică în Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, singura susceptibilă de a deveni *punctul de unificare și de reconciliere* al noii Europe creștine, în care, națiunile, în afară de unitatea și comunitatea credinței, nu vor avea de făcut nicio abdicare, fie dela suveranitatea de stat, fie dela primatul ideii naționale.

Aceasta ar cere însă că cel puțin unul dintre principalii parteneri ai Axei, în cazul de față Germania, să *se alăture bisericii ortodoxe*; și dacă nu, să intre cel puțin în comunitatea ei de credință, să favorizeze dezvoltarea și redresarea acestei biserici, atât de mult încercată de greutățile războiului și mai ales de teroarea comunismului. Lucrul n'ar fi cu totul imposibil. Cu atât mai mult cu cât el este, nu numai în interesul Ortodoxiei, dar și în cel al Axei și în special al Germaniei. E desigur în avantajul Germaniei ca în noua orânduire europeană, pentru care ea a jertfit atât, biserica creștină, eliberată de injoncțiunile politice ale catolicismului ca și de individualismul atomizant al

protestantismului, să se acorde cu viaţa naţiunilor în spiritul comunităţii de doctrină, cum învaţă biserica ortodoxă. Această orientare către Ortodoxie îi este dictată Germaniei şi din alte considerente decât cele de natură doctrinară sau de politică religioasă interioară. Una dintre vechile tendinţi ale Germaniei a fost să se extindă şi să se afirme spiritualiceşte şi economiceşte în acest Orient, care stă încă sub comanda Ortodoxiei. Pentru aceasta ea trebue să se substitue aici atât Rusiei care, revenită la creştinism, va căuta să-şi reia legăturile ei vechi cu Orientul ortodox, cât şi Angliei, care începuse a-şi pregăti deja terenul pentru a lua pe seama ei locul de ocrotitoare şi conducătoare a Ortodoxiei, pe care-l părăsise Rusia apostată.

Căci acesta este tâlcul bruscului acces de ortodoxism de care fusese cuprinşi episcopii şi teologii anglicani, pornind să cutreere toate centrele Orientului creştin, în căutarea de certificate de bună şi autentică Ortodoxie. In această peregrinare a lor, ei au fost şi pe la noi, obţinând, se pare, şi de aici, deşi condiţionat, acest râvnit certificat de bună purtare ortodoxă. Că au izbutit să obţină şi pe lângă noi ceea ce obţinuse, mai de demult, şi în o şi mai largă măsură, pe lângă celelalte biserici ortodoxe, nu-i de mirare, dat fiind motivul invocat de aceşti infatigabili misionari anglicani. El era: apărarea şi întărirea Ortodoxiei, greu slăbită prin apostasia rusă şi mereu ameninţată de agresiunea bolşevică. Motiv desinteresat şi foarte lăudat. Cel real însă, mai puţin avuabil şi lăudabil, era ocuparea tronurilor patriarhale din Constantinopol, Antiohia şi Ierusalim şi dominarea, prin ele, a Orientului creştin, în care trăeşte încă amintirea vechilor glorii de odinioară. Menţinând şi profitând de cearta dintre Arabi şi Greci la competiţiunea acestor scaune, ei le-au ţinut multă vreme neocupate sau ocupate de persoane întru totul supuse influenţei lor. Acest joc epuizându-se, ei au năzuit să le ocupe deadreptul, ca membri ai bisericii ortodoxe. Şi lucrul ar fi fost posibil, odată ce hirotoniile anglicane ar fi fost declarate ca valide şi perfect valabile. Ceea ce s'ar fi şi întâmplat, dacă nu ar fi intervenit războiul, care, pe de o parte le-a oprit avântul, iar pe de altă parte, prin alianţa lor cu bolşevicii, le-a demascat manevrele şi le-a compromis „Ortodoxia".

Deşi planul acesta al Englejilor nu avea nimic reprobabil în sine, dacă el ar fi urmărit numai scopuri pur creştine şi nu

şi interesele politice de dominaţie imperialistă a lumii şi deci şi a Ortodoxiei. Aceasta explică simpatia cu care tentativele engleze au fost primite în multe cercuri ortodoxe, inclusiv cele române. De ea s'ar bucura astăzi şi biserica germană, dacă ar vrea să se apropie de Orientul ortodox, însuşindu-şi multiplele lui probleme religioase. Printr'o asemenea apropiere ar avea de câştigat nu numai Ortodoxia, ci şi Germania. Marea putere de creaţie a spiritualităţii germane, pe lângă că şi-ar găsi prin Ortodoxie, deplina libertate de a se manifesta conform geniului său în sânul creştinătăţii universale, dar ea ar aduce noi lumini şi noi forţe în acest Orient, care se poate mai uşor câştiga şi domina pe căile credinţei şi ale dragostei, decât pe cele ale forţei şi armelor.

Pe acest drum şi în această sforţare a ei, Germania creştină ne-ar putea avea alături, în primul rând, pe noi Românii, cel mai numeros dintre popoarele ortodoxe, şi singurul înfrăţit cu dânşii pe frontul de foc şi sânge al armelor, care i-ar putea fi alături şi pe acest nou front al misionarismului.

Dar chiar dacă dorinţa noastră de a vedea marea naţiune germană militând spre plaiurile Ortodoxiei, ar rămânea un simplu vis, care nu s'ar realiza decât foarte târziu—căci de realizat, tot trebue să se realizeze odată—Germania naţional-socialistă are şi aşa anumite obligaţii de natură religioasă faţă de Orientul european, eliberat prin jertfele sale de fantoma bolşevică şi asistenţa britanică. Şi cea dintâi dintre obligaţii este să împedice atât drumul Ruşilor, reveniţi la pravoslavie, spre Constantinopol, cât şi pe cel al Englejilor, care vor căuta, sub haina Ortodoxiei, să-şi recâştige ceea ce vor fi perdut în urma războiului. Reinstalarea unora sau altora, în oricare centru patriarhal al Orientului ortodox, dar mai ales la Constantinopol, ar fi nu numai în dauna Ortodoxiei, dar şi a noilor stări de lucruri, care vor trebui instaurate şi aici, după cruntul război de astăzi. Această oprire nu se va putea face însă decât prin redarea prestigiului şi independenţei Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului, care nu trebue să mai depindă de nicio putere politică ortodoxă sau neortodoxă, ci, liberă pe acele sale, să se razime pe singura putere, ce i-o dau toate bisericile autocefale naţionale, care o compun, şi care alcătuesc, de fapt, biserica ortodoxă. Scoasă din starea umilitoare la care a constrâns-o stăpânirea turcă, Pa-

triarhia Constantinopolului, eliberată de veleităţile panslaviste sau panheleniste şi redată ecumenicităţii şi bisericilor autocefale ce o compun, trebue să fie exponenta reală a tuturor acestor biserici, atât prin forma-i de conducere, cât şi prin modalitatea de alegere a deţinătorilor înaltei demnităţi de Patriarh Ecumenic.

Aceste probleme, par străine preocupărilor generale ale Axei, şi totuşi nu sunt. E în interesul Axei ca forţa spirituală pe care Ortodoxia a realizat-o ş'o poate realiza încă în Sud-Estul european ca şi în Orientul Est-asiatic sau Nord-african, să nu fie captată de jocul politic al unora dintre adversarii ei, şi nici anihilată de zeul hiper-ortodox al altora. Sunt lucruri, care nouă Românilor cel puţin, atât ca parteneri ai Axei, cât şi ca membri ai bisericii ortodoxe ne stau adânc la inimă, dar care cer o radicală schimbare în noua ordine ce se va modela în lume. Noua ordine nu va mai putea păstra stările anacronice de astăzi, după care numai membrii unei biserici, a celei greceşti, în speţă, pot ajunge pe scaunul patriarhiei ecumenice; sau cealaltă anamolie după care la Muntele Athos, unde noi Românii am ctitorit şi am jertfit averi imense secole dearândul, să nu avem dreptul măcar la un local propriu de închinăciune.

Aici la Constantinopol, ca şi în noile provincii ale Rusiei eliberate, sunt atâtea lucruri care îşi aşteaptă consolidarea după victoria Axei. Făuritori, împreună cu marii noştri aliaţi, ai acestei victorii, noi Românii ortodoxi, aşteptăm să valorificăm şi pentru Ortodoxie aceste roade. Aceasta cu atât mai mult cu cât noi am fost organizatorii şi ocrotitorii Ortodoxiei pe aceste meleaguri în vremuri cu mult mai grele ale trecutului. In Ucraina doar noi, Românii, prin *Petru Movilă*, am reorganizat şi mitropolia şi am întemeiat şi vestita academie a Kievului. Şi tot noi i-am dat şi armatura doctrinară, prin acea „Mărturisire Ortodoxă" alcătuită de acelaşi Petru Movilă şi învestită cu autoritatea Sinodului Panortodox dela Iaşi, ţinut prin osteneala şi larga munificienţă a Domnului Moldovei, Vasile Lupu, pentru interesele generale ale Ortodoxiei, dar şi pentru buna rânduială a lucrurilor din Mitropolia Kievului ca şi din cea din Patriarhia Constantinopolului.

Şi dacă Germania, fără a se desinteresa de soarta Ortodoxiei, şi fără a căuta să se încadreze în disciplina ei canonică, înţelege să-i lase ei singure putinţa de a se organiza prin pro-

priile-i forțe, atunci credem că nu ni se va disputa nouă Românilor nici dreptul și nici locul ce ni se cuvine în această operă. Axa având o politică religioasă a ei — și trebue să aibă una, această politică, pentru interesele ortodoxe, nu poate fi reprezentată mai bine și mai cu temei decât de singura națiune care, în cadrele Ortodoxiei reprezintă biserica cea mai numeroasă și mai bine organizată, iar în cadrele Axei, aliata cea mai leală și cea mai jertfitoare.

IOAN GH. SAVIN